

«АРЫБА, АК КЕМЕ, МЕН КЕЛДИМ»

(Ч. Айтматовдун «Ак кеме» повести боюнча сахна сабагы үчүн үч бөлүмдүү музыкалуу инценировка)
(11-класс)

КАТЫШЫШУУЧУЛАР:

1. Автордун үнү (*мугалим аткарат*).
2. Бала.
3. Момун.
4. Орозкул.
5. Майрык-Чаар-Жез кемпир.
6. Мүйүздүү Бугу Эне.
7. Сейдакмат.
8. Эл.

Булардан башка:

1. Баланын үнү.
2. Момундун үнү.

1-көрүнүш

«Баланын жомогу»

Автордун үнү (*магнитофондон*):

Бул баланын эки жомогу боло турган. Бири - жан билбеген өз жомогу, экинчисин таятасынан уккан. Акырында эки жомогунун бири да калбады. Кеп оролу ушунда.

Ошол жылы бала жетиге толуп, сегизге аяк баскан. (*Улутунуп.*) Обогу кара дермантин портфель колго тийди... Кеп ушул портфелден башталды...

Мына эми портфель колуна тийгенден баштан, бала өзүн башка балдарга тең эсептеп, китеп кабын түшүрбөс болду. Так секирип туйлаган бойдон үй-үйдүн баарын кыдырып, бир сыйра мактанып чыкты. Эң оболу таенесине сүйүнчүлөдү. Анан Бекей таежесине, андан соң Гулжамалга, анан Сейдакматка көрсөттү. (*Музыка. Сахнага Сейдакмат чыгат, чөп чаап жатат, аңгыча портфелин асмандата көтөргөн Бала энтендеп чуркап келет: башында токойчунун шапкеси, мойнунда дүрбү.*)

Сейдакмат: Эмне, мени чакырып атышабы?

Бала: Жок, менин китеп кабым бар! Карачы! Таятам сатып берди. Мен окууга барам.

Сейдакмат: Эй, энтендеп жүгүрүп келгениң ушулбу? (*Күлөт.*) Сен да таятаңды тартып айный баштадыңбы, ыя? Кана, кандай китеп кап экен? (*Ачып-жапкычын чыртылдатып, портфелди айландыра карап, башын чайкайт.*) Эй, кое турчу, сен кайсы мектепке барасың, мектебин, каерде?

Бала: Кайсы? Бермедеги мектепке.

Сейдакмат: Кайсы? Тиги Желе-Сайдагы мектепкеби? *(Таң калып.)*
Бел ашып, аякка беш километр, кайра беш километр...

Бала: Ат менен жеткирип турам, - деди таятам.

Сейдакмат: Күн сайынбы? Күндө барып келип турат бекен?
Алжып бүткөн чал экен да... *(Мыскыл аралаш тамашалап.)* Өзүң да кошо оку де. Экөөңөр бир партага отуруп аласынар да, сабак бүткөндө чогуу карагерге учкашып келесиңер. *(Каткырып күлөт. Бала мурчуюп, кана болуп унчукпайт.)*

Сейдакмат: Эй, эси жок десе, эмне таарынып калдыңбы, ыя, чын элеби? *(Ал баланын мурдунан чымчып, анан шапкесин көзүнө түшүрө кийгизип коёт. Сейдакмат күлүп карап турат.)*

Сейдакмат: Таарынбачы э, сени жөн эле тамашалап койдум, карачы портфелиң абдан жакшы экен. Эми, бар үйгө, барагой, менин чөбүмдун чети али оюла элек... *(Бала үнсүз баш ийкеп, портфелин кармалайт, Сейдакмат бат эле узап, көрүнбөй калат. Бала (ойлуу турат.)*

Бала *(портфелге)*: Сен ага ишенбе, менин таятам андай алжыган чал эмес. Ал сен экөөбүздү мектепке жеткирип турат. Мектеп каерде экенин сен али билбейсиң. Анчалык деле алыс эмес. Азыр Кароол дөбөгө чыгып, дүрбү салып көрөбүз. Ак кемени да көрсөтөм.

Үйдө чоң, торпогубуз бар. Аны откозуш менин мойнумда, бирок мен болбой эле Ак кемени көргөнү кетип калам. Ага менин такыр алым жетпейт. Анан күндө эле энесин ээмп алат. А торпок ээмп кеткен күнү менде күн жок. Таенемдин тили заар экенин сен билбейсиң. Аны ойлогум да келбейт, а көрөкчө жүрү, Ак кемени көрөлү... *(Бала ташка чыгып, Ак кемени көздөй дүрбү салат. Аңгыча артынан Орозкул келет. Мас. Калпагы желкесине кеткен, жүзү майланышкан, курсагы ачылып, кышылдап турат. Камчысын сүйрөп, бери баланы көздөй басат. Балага суктанып карап турат. Бутунда жалтыраган крым өтүк.)*

Орозкул *(оолжуп)*: Ой... Сен... Эмне турасың? Бала *(коркуп, элеет)*: Орозкул аба, Орозкул... аба, менин китеп кабым бар! Мен окууга барам! Карачы, китеп кабымы!

Орозкул: О, азыткыдай болгон атанды... сен бул жерде эмне жүрөсүң?

Бала: Үйгө бараткам, китеп кабымды Сейдакмат ... акеме... көрсөттүм... *(Орозкул чыйт түкүрүп, камчысы менен бир сермейт баланы көздөй.)*

Орозкул: Эх! *(Улутунуп, күңгүрөнүп.)* Бирөөгө кор бала, бирөөгө зар бала деген ушу да... Башкаларга санабай берген баланы мага кудай бербедиң. Мага караганда колун; жумулуу. Портфелге жеткенине төбөсү көккө жете сүйүнүп алганын кара мунун.

Мени баласыз кылган, менин багымды байлаган сенсиң, куу этек Бекей! Сениби! Сени элеби... Азыр жетип туруп, сени ганабы..?

(Муштумун түйүп, сөгүнүп жөнөп кетет. Бала көзүн жерден албай тунжурап турат. Бала Кароол ташка кайра чыгып, дүрбүсүн Ысык-Көлгө бурат. Музыка.)

Автордун үнү: Бала дүрбүсүн адегенде мектебин көздөй бурду, аны айланта бир-эки карады да, анан Ысык-Көлгө бурду, демин тартпай ынтаа коюп турду. Бала Ысык-Көлдү Караганда баарын унутат, кайгысын да, коркконун да унутат. Ал Ак кемесин көргүсү келет. Аябай көргүсү келет, кербей калса кусаланат.

Бала: Тигине! Ана, Ак кеме! Ак кеме! Арыба, Ак кеме! Мен сени көрүп турам. А сенчи... сен да мени көрүп турасынбы?.. *(Тунжурайт.)*

Автордун үнү: Бала көз ирмебей, көңүлү толкуп карап турду Ак кемени. Ал бала кыялында балыкка айланып, Ак кемесине сүзүп кеткиси келди.

Атасы көлдө матрос деп уккан. Ал апасын да, атасын да билбейт. Ал ар да кайрылып, бир келип баласын көрүшкөн эмес. Иши кылып, ал атасы менен апасы ажырашып, апасы аны атасыныкына таштап, шаарга кетип калганын билет. Таятасы Момун бир ирет ошол шаарга барып келип, апасына жолукканын минтип айтып келген.

Момундун үнү *(үнү кайгылуу, үшкүрүккө аралаш пас чыгат)*: Ал фабрикада токуучу болуп иштейт экен. Жаңы турмуш куруп, эки кыздуу болуптур, кыздарын бала бакчага өткөрүп коюп, бир жумада бир алат экен. Кичинекей бир тамда турушат. Күйөө балабыз шоопур экен. Кечирип койгула дейт. Жакында жаңы үй алабыз, эгер эрим каршы болбосо, баланы өз колума алам дейт. Азырынча силердин колунарада тура турсун деди. Бушайман болбо, эрин экөөң, ынтымактуу болсоңор, калганын кудай өзү кем койбос дедим, баландан убайым тартпа, көзүм барда эч кимге бербейм, өмүрү узун болсо ата-апаны өзү эле кийин табат дедим...

Автордун үнү: Мына ошондо чай ичип отурушуп, бала таятасынын оозунан өз атасынын да кабарын укту. Атасы кайсы бир кемеде матрос экен... алда качан үйлөнгөн, эки-үч баласы бар экен. Пристанга жакын турат имиш. Ичкенин таштаптыр дейт, ал сүзүүдөн кайтып келатканда, аялы балдарын жетелеп, пристанга тосуп келет имиш. Анан, ушунун баарын кудайымдын буюрганы да, болбосо... — деп улутунган таятасы. Андан ары сөз таба алган эмес, үшкүрүнүп тим болгон... Ошон үчүн ал атасы дал ушул Ак кемеде иштейт деп биротоло ишенип алган экен.

Бала: Мен кээде балык болуп кубулуп Ак кемедеги атама кетип калгым келет. Ошондо *(үнүн көтөрүп:)* «Кошкула, мен Ысык-Көлгө сүзүп кеттим. Ак кемеге барам. Анда матрос атам бар» - деп кыйкырмакмын. Алдымдан, ангыча, Ак кеме жолукмак. Мен: «Арыба, Ак кеме, мен келдим!» - деп учурашмакмын. Ошондо атам мени тааныбай турса: «Салам, ата, бул мен, сенин уулун, эмесминби! Сага сүзүп келдим го десем, атам: «Кайсы уулум? Сен адам балыксың го»,

- демек. «Оболу мени кеме чыгарып алсан, анан мен кадимки уулун, болуп калам...» - демекмин. *(Музыка.)*

Автордун үнү: Анан алар Ак кеме менен сүзүп жөнөшмөк. Бала болсо көргөн-билгенин, жашоо турмушун төкпөй-чачпай айтып бермек. Момун таятасы жана анын жомоктору жөнүндө да айтып бермек... Орозкулдун каардуулугу жөнүндө да айтып, өзүнүн жаңы портфелин да көрсөтүп, сүйүнчүлөмөк... Ошондой эле болсо кана, бала балык болуп кубулуп атасына жетсе кана... эх, качан... кантип эле ошондой боло калсын..? *(Бала ойлуу жер тиктеп, дүрбүнү көзүнөн алат, Кайгылуу музыка.)*

Бала *(кайра дүрбүсүн колуна алыт)*: Ак кеме алыстап кетти. Ана алыстап-алыстап, көрүнбөй да калды. Эми үйгө кайтуудан башка арга жок. Жүрү, дүрбү, портфель, досторум, эс алалы. Эртең кайра келебиз. Кош! Ак кеме, эртенкиге чейин...

2-көрүнүш

Таятанын жомогу

Баланын үнү: Таятамдын жомогу көп, күлкүлүүсү да, кайгылууусу да, коркунучтуусу да бар. Чыпалак бала жөнүндөгүсү да кызык. Мага баарынан жакканы мүйүздүү Бугу Эне жөнүндөгүсү. Ал жомокту ар бир кыргыз баласы билиш керек дейт. Таятам айтат, ал жомок эмей эле, чын болгон дейт. Биз, баарыбыз, ошол мүйүздүү Бугу Эненин балдары экенбиз. Ал мындайча экен... Ошентип ... илгери-илгери... *(Музыка. Сахнада эл, четте Момун жана бала.)*

М о м у н : Ошол күнү Чоролор баштарын жерге салып, муңкүрөнүп, кара кийген аялдар, кызыл кийген кыздар аза күтүшүп, эл атасы, журт эгеси, сан колдун башчысы Күлчө баатырдын сөөгүн жерге берип жаткан. Ошол күнү — кол баштап нечен казатта жүрүп соо калган, нечен айыгышкан чабыштан жеңиш менен чыккан карт баатыр көрөр күнү, ичер суусу түгөнүп каза табат. Ошентип, баатырдын чымын-жаны көккө учуп кетер алдында, Эне болгон өзөн менен, Ата болгон Мекен менен коштошуп алсын деп, баатырдын өзү ырдачу ырын акыркы ирет эсине салышат *(Жалпы аза күткөн эл хор менен аткарышат)*:

Энесай, сендей жаркын өзөн барбы?

Энесай, сендей жаркын Мекен барбы?

Энесай, сендей кыйын азап барбы?

Энесай, сендей ыйык азат барбы?

Энесай, сендей жарык өзөн болбос!

Энесай, сендей жаркын Мекен болбос!

Энесай, сендей кыйын азап болбос!

Энесай, сендей ыйык азат болбос!

Момун: Ошол күнү эл атасын узатарда урук-урук кыргыздар айыл-айыл болуп, Энесайдын жээгине кырка тартып үй тигип отурушкан. Ак асаба найзаларга кара түпөк байлашып, түндүктөн чыгара аза белгисин коюшкан. Кошокчулар чачтарын жазып, үн салып, чоролор табытка башын ийип, сыңар тизелеп, үңкүйүп, отурушкан үнсүз. *(Кыздар Энесай ырын кайта кайталашат.)* Мына ушундай аза күткөн күнү салтты бузуп, душмандар капысынан кол салышты. *(Душман басып кирет. Кыйкырык-чуу өкүм сүрөт. Кыргыздар кырылат.)* Жарак алып каршы турууга, атка минип айкырып чыгууга эч ким үлгүрбөдү. Түшкө киргис кыргын болду. Эмектеген карыдан, эмчектеги балага чейин найзанын учуна, жаанын жебесине кетти. Катуудан тулга, жумшактан кул калды. Ошентип, душман сайран курду, балам. *(Согуш, кармаш кыймылы менен үнсүз жүрө берет. Бала оор үшкүрүнөт. Музыка. Момун жомогун улайт.)* Ошондо таң эртеси менен токойго ойноп кетишкен бир кыз, бир бала гана аман калган экен. Кыргын бүткөн соң келишсе, ата-энеден дайын жок, ага-эжеден кабар жок. Эси чыккан эки бала, тээ токойдон ары чаң уюлгутуп, мал айдап кетип жаткан жоо артынан чуркашты. Кеч кирди. Эртесинде ал ар душман сайран куруп отурган жеринен чыгышат. *(Сахнага кыз менен бала келет. Алдынан желдет тосуп чыгат.)*

1 - ж е л д е т : Кимдин баласысыңар?

2-желдет: Кайдан келатасыңар?

Кыз: Курсагыбыз ачты, байкелер.

Бала: Нан бергилечи?

1-желдет: Э-эй, булар кыргыз экен го, кыргыздан али да тукум калган экен го.

2-желдет: Кайдан журуп аман калдыңар ыя, экөөңдү азыр жайлай салалыбы же найзага бирден сайып алып, ханга тартуу кылып алпаралыбы ыя? *(Желдеттер күлүшөт, нарыта хан үргүлөп отурат. Аны айбалтачан эки желдет кайтарып турат.)*

Душмандар: «Кыргыздан тукум калыптыр дейт», — дешип чурулдашат. Желдеттер кыз менен баланы ханга алып келишет.)

1-желдет: Ляппай, ханым!

2-желдет: Ляппай, ханым!

Хан: Менин тынчымды неге алып жатасыңар?!

1-желдет: Ханым, кыргыздан тукум калыптыр.

2-желдет: Биз аларды бүтүндөй тукум курут кылдык дегенибиз жалган белем?!

Хан: Буларды көрбөй көзүңөр кашайып калдыбы? Же ушул чычкандай болгон экөөнө баарыңардын алыңар жетпей калып, мага

алып келдицерби? Ыя! Эх, бечаралар! Эй, Майрык-Чаар-Жез кемпир!

(Майрык-Чаар-Жез кемпир арытан «ыя» деп кыйкырат.)

Хан: Бул экөөнү Тайга токоюна алып баргын да, кыргыздын аты чыкпас, үнү угулгус кыл. Экинчи кыргыз деген сөздү кулагым укпасын. Кыргыз тукумуна жер үстүнөн орун жок, түбөлүккө аты өчсүн! Бар, Майрык-Чаар-Жез кемпир, буйрукту аткар!

(Майрык-Чаар-Жез кемпир эки баланы, жетелеп жөнөйт.)

Хан: Эй, берендерим, кана жапырт тургула, бул сааттуу жерден кетели, өз жерибизге жетели, кырк күн, кырк түн той кылалы, кана, жапырт аттангыла! *(Жапырт кетишет.)*

Момун: Ошону менен, Майрык-Чаар-Жез кемпир эки баланы эки колунан жетелеп, тоо ашып, токой аралап жүрүп отурду. Акыры Энесайдын жээгине келип токтоду. Анан эки баланы бийик жардан түртө турган болду.

Майрык-Чаар-Жез кемпир: О улуу дайра, Энесай! Эгер сага тоо омкоруп кулатса, муштумдай таш сыяктанып түбүнө чөгөт. Кылым турган карагай кесип кулатса, чамындыдай толкунуна кетет. Эмесе, эки көздүн эки чечекейиндей болгон мобу эки баланы муздак койнуна ал. Ач койнунду, ал эки периштени, улуу дайра Энесай!

Момун: Уул бала, кыз бала ыйлап турду.

Майрык-Чаар-Жез кемпир: Кана, коштошуп алгыла, балдарым. Кучакташкан бойдон кеткиле.

Момун *(улутунуп)*: Майрык-Чаар-Жез кемпир сөзүн айтып, оозун жыйганча, мүйүздүү Бугу Эне кайдан-жайдан экени белгисиз маарап келип калды. *(Мүйүздүү Бугу Эне келет.)*

Мүйүздүү Бугу Эне: Ашыкпа, акылман эне, күнөөсүз балдарды жайлаба.

Майрык-Чаар-Жез кемпир: Сен кимсиң? Адамча сүйлөп кубулган кандай жансын?

Мүйүздүү Бугу Эне: Мен Бугу Эне болом. Балдарды кое бер, акылман эне. Сизден суранарым, ушул эки чүрпөнү мага бер.

Майрык-Чаар-Жез кемпир: Буларды эмне кыласың?

Мүйүздүү Бугу Эне: Адамдар эгиз музоомду атып өлтүрүштү. Балдарымдын ордуна бала издеп жүрөм. Карачы, желиниме сүт батпай ооруп турат.

Майрык-Чаар-Жез кемпир *(күлүн)*: Жакшылап ойлонуп сүйлөп жатасыңбы? Булар деген ошо сенин музоонду атып өлтүрүшкөн адам баласынын тукуму. Чоңойгондо өзүндүн бугучаларыңа ок атат, сен ошону ойлондунбу?..

Мүйүздүү Бугу Эне: Ойлондум. Булар антпейт, мен буларга эне болом, булар мага бала болуп калышат. Анан кантип өз бир туугандарына жамандык санашсын?..

Майрык-Чаар-Жез кемпир: О, кең пейил Бугу Эне, адам деген кандай экенин сен али билбейт турбайсыңбы?

Мүйүздүү Бугу Эне: Жо-ок, мен буларга ишенем, алар антишпейт. Акылман эне, сен бул эки наристени мага бер. Мен аларды көз көргүс алыс жакка алып кетейин. Бул эки жетимге эне болоюн. Желиним сүткө толуп, ооруп турат. Бала деп сыздап турат ак сүтүм...

Момун: Ошентип, касиеттүү Бугу Эне эки баланы Майрык-Чаар-Жез кемпирден сурап алып, кыргыз тукуму курут болуп кетерде, экөөң, элдин атын өчүрбөй кайра тукум улайсың, - деп узак-узак жол басып, Ысык-Көлдү көздөй багыт алды. Акыры аларды Ысык-Көлгө жеткирип, мына ушул жер силерге Мекен болот, жер тилип эгин экиле, бейкут тынчтыкта миң-миң жыл өмүр сүргүлө, учунар узарып, тукумунар көбөйсүн! - деп ак батасын бериптир. *(Музыка.)*

М о м у н: Арадан далай жылдар өтөт. Кыз менен баладан тукум уланып, эл болот. Акыры алар энеси Мүйүздүү Бугу Энени унутуп, анын тукумуна кол сала башташат. Ошондо Бугу Эне Майрык-Чаар-Жез кемпирдин айткан сөзүнүн чындыгына көзү жетип, адамдарга нааразы болуп, Ысык-Көлдү таштап, башка жакка ооп кетиптир...

Бала: Ошо бойдон кайра кайрылбаптырбы, таята? Кап, бекер таарынтышкан экен.

М о м у н: Ооба, мына ушундай болгон экен. Бугу Эне кетеринде көзүнөн жаш төгүп, арамдыкты каргап, адалдыкты зарлап, ыйлап кеткен дешет... *(Музыка.)*

3-көрүнүш

Жылаажындын үнү

(Сахнага: «Ой-ой кантет, карма» - деп ачуулуу кыйкырып, Орозкул кирет. Ал келип, ташка отуруп, буту-колун сыйпалайт. Артынан Момун келет. Мойнуна өтүгүнн асынып алган.)

Орозкул *(силкинип)*: Ой, сен эмне менин көзүмдү тазалай албай жүрөсүңбү?

Момун *(күнөөлүүдөй)*: Кантесиң, балам, кырсык болсо, алды менен мен кетем го.

Орозкул *(силкинип)*: Атанкөрү ээй! Муну карасаң! Сен жашарыңды жашап, ашарыңды ашап алдың. Сага эмне! А кокус карагай басып калып, мен бирдеме болсом, сенин жанагы куу этек кызыңды ким алат, ыя! Аны ойлогон жоксунбу?!

Момун: Таш боорсун ээ, балам. Кайнатам дебесең да, улуу экен деп бир сыйлап койбойсуңбу?..

Орозкул: Эй, сендей чалдар боорун отко кактап, очоктун башында жатат. А сен болсоң менин артым менен маяна алып оокат кылып жүрөсүң. Мен болбосом көрөт элем. Сага мындан артык кандай сый керек, ыя?

Момун (*баш ийкен*): Болуптур, ашык кетсем кечир уулум. Жөн гана оозума келгенин айтып койдум.

Орозкул: Анда оозуңа карап сүйлөп жүргүн, уктунбу?..

Момун (*өзөн жакты карап, сүйүнүп капысынан*): Марал! Марал, балам! (*Антыга шашып кыйкырат.*) Көрдүңбү, тигине, о касиетинден айланайын мүйүздүү Бугу Эне! Сенин касиетин, сактады бизди. Көрдүңбү, балам? Мүйүздүү Бугу Эненин балдарын көрдүңбү? Умай энебиз кайра келген тура!

Орозкул (*жактырбай*): Эмне деп эле бежиреп атасың! Же баягы жомогунду кайра баштадыңбы? өзүң алжысаң эле элдин баарын алжыды деп ойлойсуңбу?

Момун (*жакасын карманып*): Кудай акы, өз көзүм менен көрдүм. Же сен көрбөй калдыңбы?

Орозкул: Көрдүм, көрсө эмне экен. Үчөө үркүп качкандай болду. Марал көрдүк деп өлүп кетебизби. Быякта мен өлүмдөн араң калып отурсам, кубанып алганын. Быякта корук токой бар. Балким, ошол жактан келгендир.

Момун: Балким, биздин токойду байырлап калгысы бардыр. Байырлап калса...

Орозкул (*сөздү үзүп, корс этип*): Болду эй, жетишет, кеттик... Бүгүн кечинде баягы доочулар келишет. Кырк карагай даярдап койбосок уят болобуз. Уктуңбу?

М о м у н (*жөнөй берип токтойт*): Кечинде демекчи, а кокуй такыр унутуп койгон турбаймынбы. Мектептен баланы алып келиш керек эмес беле. Сабагы бүтөр маал болуп калбадыбы. Мен барайын.

О р о з к у л : Тапкан акылын, ушулбу?

М о м у н : Тыякта бала ыйлап калбайбы.

О р о з к у л : Ыйламактан көзү аксын. Балаң, ыйлайт экен деп быяктагы зарыл ишти таштап коёлубу, ыя?!

М о м у н : Кой балам, жаш бала ыйлап калат. Мен тезинен жөнөйүн. (*Жөнөй турган болот. Экөө үнсүз тиктешип калышат: Музыка.*)

Баланын үнү (*магнитофон муңдуу, жалооруңку чыгат*): Мүйүздүү Бугу Эне, мүйүзүңө бешик илип, Бекей таежеме апкелип берчи, Бугу Эне! Алар да балалуу болушсунчу. Мүйүзүңө илип, бешик апкелип берчи. Атам ыйлабасынчы, Орозкул аба Бекей таежемди урбасынчы, экөө балалуу болушсунчу. Ошондо мен баарын жакшы көрөм, Орозкул абамы да жакшы көрөм, бирок аларга бир бала берчи, айланайын Бугу Эне! Мүйүзүңө илип, бешик алып келип берчи?.. (*Анан бешикке таккан жылаажын үн угулат, ал уламдам-улам катуулап, кулактын кужурун кандырып, алыстан келе жатат. Үн улам катуулап жакындайт, улам күчөп угулат. Бул кезде тоо ашып, токой аралап, мүйүзүңө бешик илип мүйүздүү Бугу Эне өзү келаткан. Ал аябай шашып чуркап*

келатты. Жылаажындын шыңгыры да улам жакындап күчөп келатты... Үн басылат.)

Орозкул: Эй, куу сакал, сен эмне деп атасың, ыя?

М о м у н: Бала ыйлап калат деп атам.

Орозкул: Бала ыйламактан өлүп кетер күнү кана!..

М о м у н: *(Колун силкип, шарт жөнөй берет).*

Орозкул: Кайда! Эй, кайт артына! Болбосо... *(Орозкул артынан жетет, Экөө бетме-бет тура калышат, Момунду жакасынан алат. Анын мойнунда асылган өтүктү ала коюп, башы-көзүнө карабай эки жолу уруп алат.)*

Орозкул: Бас! Кана! Бас быякка деп жатам!

М о м у н: Айбан экенсиц... *(Орозкулдун колунан жулкунуп чыгат да, башка сөз айтпайт, бир түкүрүнүп басып кетет.)*

Орозкул *(артынан, муштумун түйүп кыйкырат)*: Эй, көк мээ чал, сени карап тур! Эми мага таарынба! Сениби, сени... Бүгүнтөн баштан бошсун, төрт тарабың кыбыла, эй уктунбу!.. Бул жерден кет! *(Жылаажындын үнү кайрадан угулуп, ого бетер жакындап, күчөй берет.)*

Орозкул *(кетет)*: Музыка. *(Аздан соң Бала келет.)*

Автордун үнү: Бала таятасына жасаган Орозкулдун орой мамилесинен улам ызасына муунуп, көз жашын көрсөтпөскө суу бойлоп чуркады. Алдындагы жалгыз таман жол бир көрүнсө, бир туманданып, баланын көзүнөн мөлтүлдөгөн жаш көкүрөөгүнө таамп баратты. Ошол маалда ал бүткөн бою дур этип силкинип алды. Анан улам-улам күчөп чыйрыга берди. Ошо маалда өйүздө дал суунун боюнда үч марал турат. Жаны эле суу ичип канган түрү бар, суу ичкен буттарын али тартып ала элек. Бирөө бугу экен, чамгарактап мүйүзү айры бутактанып шаңкаят. Куду эле мүйүздүү Бугу Эненин өзү. Ошондо мүйүздүү Бугу Эне баланы өзүнө чакырды...

Бугу Эне: Эй, сен кимдин баласысың?

Бала: Мүйүздүү Бугу Эне, таятам экөөбүз сени аябай жакшы көрөбүз. Сени көптөн бери күтүп жүргөнбүз.

Бугу Эне: Мен да сени билем. Таятанды да билем. Ал жакшы киши.

Бала: Бугу Эне, мен балык болуп кубулуп, Ысык-Көлгө, Ак кемеге сүзүп кетейинби?

Бугу Эне: Аякта эмнең бар?..

Бала: Ак кемеде атам бар, атам анда матрос болуп иштейт. Сагындым...

(Ошол маалда баягы жылаажындын үнү кайрадан угулуп, жакындап келаткандай болот. Үн улам катуулайт. Бала тыңшап калат. Аңгыча тарс-тарс эткен мылтык үнү удаа угулат. Кайгылуу музыка...)

Бала: *(Элеңдеп сахнадан чыгып кетет. Музыка. Сахна ээн.)*

Автордун үнү: Орозкулдун терезесинен мастардын бакылдаган үндөрү угулуп жатты. Кээде айнек зынгыраткан жапырт каткырык чыкса, баланын дене бою дүркүрөп, жаны кейип, жыйрыла түшөт. Баланын көңүлү ушул дооштон айланып жаткансыды. Ал кемегенин жанында мас таятасы сулап жатканын көрдү. Мүйүздүү Бугу Эненин чабылган мүйүзүнүн түбүндө жатыптыр чал. Балтага жанчылган баштын калганын ит кемирип жатат. Башка эч ким жок. Бала эңкейип, таятасын ийинден тарткылады.

Баланын үнү: Ата, жүр үйгө барабыз, жүр ата.

Автордун үнү: Таятасы эчтеме укпады. Үн катпады, башын өйдө көтөрө албады. Кудай ай, ошондо баш көтөрүп, үн катып, баланын акыбалын бир көрүп койгонго жарасачы. Кандай жакшы болот эле...

Баланын үнү: Турчу, ата, үйгө баралы...

Автордун үнү: Бала Момун чалдын, мүйүздүү Бугу Эненин кунуна боюн таштап жатканын, бейбак кызы менен тирүүлөй жетим небереси үчүн өзү күндө жомок айтып, ыйык тутуп жүргөн ата-бабасынын арбагына, абийир-ызаатына, Умай Эненин осуятына аргасыздан мылтык кезеп, ок атканын баланын көкүрөгү түшүндүбү, жокпу, ким билсин...

Баланын үнү (*ыйламсырап*): Ата, башынды көтөрүп койчу?

Автордун үнү: Абышка онтоп, капталына оодарылды. Кебетеси ылайга чыланып, өтө эле суук көрүндү. Таятасынын ошол кебетеси алиги Орозкул балталап, топурак-канга аралашып жаткан маралдын башына окшоп кетти. Бала аза бою уркту, кетенчиктеп, боюн ала качты.

Бала (*сахнага келет*): Ата, мен балык болуп кетем. Уктудбу, ата, мен балык болуп сүзүп кетем. Мен Ак кемеге кеттим, ата. Кулубек байкем келсе, мени балык болуп кетти де (*кетет*). (*Кайгылуу музыка.*)

Автордун үнү (*улутунуп*): Ошентип, балык болуп сүзүп кеттиң, чырагым. Бирок эч качан балык болуп, Ысык-Көлгө сүзүп кете албасыңды, эңсеген Ак кемеге жете албасыңды билдин, бекен? «Арыба, Ак кеме, мен келдим!» — деп кыйкыра албасыңды да билдиң бекен, чырагым? Эмесе, мен да сени менен коштошоюн, коштошоюн да сенин сөзүңдү айтайын: «Арыба, Ак кеме, мен келдим!»

(аягы)

